

Августин Р.Р., к.е.н., доц.,
доцент кафедри державного і муніципального управління,
Тернопільський національний економічний університет

ТІНІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ОБМЕЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Масштабна тінізація ускладнює й процеси економічного відтворення, швидкого і ефективного проходження його фаз. Як наслідок ускладнюється організація виробничого процесу, приховується значна частина продажу товарів (надання послуг) у сфері товарного обігу, погіршується товарорух, структура процесів обміну продукту (результату праці) на грошові засоби, руйнуються важливі захисні механізми та інструменти споживчого сектору. Негативним наслідком зазначених процесів об'єктивно стає зниження рівня макроекономічної, боргової, банківської безпеки, безпеки грошового ринку та інфляційних процесів, виробничого, соціального та продовольчого компонент безпеки національної економіки.

Очевидно, що за суб'єктами тінізації можна виокремити такі загрози безпеці держави як корупція влади та монополізація державного ресурсу і апарату, використання їх в цілях конкуренції, зростання вартості та погіршення якості отриманих населенням соціальних послуг, використання владного апарату та судової системи в цілях неправомірного захоплення бізнесу та майна, приховування від системи державного нагляду і контролю значної частини економічних відносин та бізнес-операцій економічних агентів, зниження прозорості та втрата дієвості організацій громадянського суспільства, зниження ефективності господарювання в малому бізнесі через збереження практики дрібнотоварного виробництва, закритості в межах підсобних домашніх господарств. Ці чинники дестабілізують передусім макроекономічну та бюджетну складові безпеки, адже призводять до нераціонального використання бюджетних коштів та обмежених ресурсів розвитку національного господарства, а також формують передумови до погіршення характеристик розвитку грошового ринку, стимулювання інфляційних процесів, зниження рівня виробничої та соціальної складових економічної безпеки держави.

Системна тінізація охоплює всі сфери суспільства та рівні відносин. Вона обумовлює зниження рівня захищеності та безпеки особи, погіршення життєздатності та економічної безпеки суб'єктів комерційної господарської діяльності, ринкової інфраструктури,

загострення проблем безпеки у галузево-секторальному аспекті, руйнування системи економічної безпеки держави, порушення основ національної безпеки. Відтак, бурхливий розвиток і укорінення тінювих економічних відносин мають негативним наслідком погіршення макроекономічної, фінансової та зовнішньоекономічної складових економічної безпеки держави. Особливо негативними є наслідки у фінансовій сфері, коли кошти розподіляються не рівномірно, а надмірно акумулюються в обмеженій кількості найзаможніших громадян. При цьому держава втрачає контроль за понад три четвертих власного капіталу, який може або не використовуватися в народногосподарському обігу, або навіть виводитися за межі держави.

Узагальнимо результати надання концептуальної характеристики впливу процесу тінізації економічних відносин на параметри економічної безпеки держави (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація загроз економічній безпеці держави унаслідок системної тінізації економічних відносин на посттрансформаційному етапі розвитку національного господарства (авторська розробка)

Класифікаційні ознаки	Загрози економічній безпеці держави	Складові безпеки, за якими посилюються загрози
1	2	3
За негативними наслідками перевищення порогового рівня тінізації	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Посилення фінансово-економічної нестабільності; ➤ спад виробництва у галузях та секторах з великою доданою вартістю; ➤ нераціональне використання фінансово-інвестиційних ресурсів реального сектору; ➤ формування відтворювальної системи тінювих відносин; ➤ поглиблення некерованості розвитку економіки; ➤ гальмування соціально-економічних реформ 	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна; • фінансова; • інвестиційна; • виробнича; • соціальна

1	2	3
За неконтрольованими масштабами розвитку тінізації у посттрансформаційний період	<ul style="list-style-type: none"> ➤ втрата контролю над захистом прав власності; ➤ тінізація і малоефективне функціонування системи державних замовлень, фінансування державних витрат; ➤ високий рівень мотивації до ухилення від оподаткування; ➤ критичне зниження соціальної безпеки; ➤ формування системи тіньової економіки 	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна; • банківська; • інвестиційна; • виробнича
За наслідками надмірної зовнішньої залежності	<ul style="list-style-type: none"> ➤ непродуктивний вплив капіталу; ➤ незаконна приватизація; ➤ нелегальні валютні операції та контрабанда; ➤ недостатній захист інвесторів і неефективна податкова політика; ➤ нестабільність підприємницького та інвестиційного клімату 	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна; • зовнішньоекономічна; • валютна, боргова, фондова, банківська; • виробнича; • соціальна; • демографічна
За перешкодами ефективного управління розвитком національного господарства	<ul style="list-style-type: none"> ➤ унеможливлення макроекономічного аналізу; ➤ ускладнення прийняття обґрунтованих законодавчих рішень; ➤ зниження ефективності державної політики; ➤ послаблення ринкових методів регулювання економіки 	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна
За фазами економічного відтворення	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ускладнення організації виробничого процесу; ➤ тінізація сфери товарного обігу та зниження швидкості і ефективності товарооборуху; 	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна; • боргова, банківська, грошового ринку та інфляційних процесів; • виробнича; • соціальна; • продовольча

1	2	3
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ погіршення структури процесів обміну; ➤ тінізація сегменту споживання 	
За суб'єктами тінізації	<ul style="list-style-type: none"> ➤ корупція влади та монополізація державного ресурсу і апарату, використання їх в цілях конкуренції; ➤ зростання вартості та погіршення якості отриманих населенням соціальних послуг; ➤ використання владного апарату та судової системи в цілях неправомірного захоплення бізнесу та майна; ➤ приховування від системи державного нагляду і контролю значної частини економічних відносин та бізнес-операцій економічних агентів; ➤ зниження прозорості та втрата дієвості організацій громадянського суспільства; ➤ зниження ефективності господарювання в малому бізнесі через збереження практики дрібногосподарного виробництва, закритості в межах підсобних домашніх господарств 	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна; • бюджетна; • грошового ринку та інфляційних процесів; • виробнича; • соціальна
За рівнем відносин	<ul style="list-style-type: none"> ➤ зниження рівня захищеності та безпеки особи; 	

Продовження табл. 1

1	2	3
За рівнем відносин	<ul style="list-style-type: none"> ➤ погіршення життєздатності та економічної безпеки підприємництва; ➤ загострення проблем безпеки у галузевому секторальному аспекті; ➤ руйнування системи економічної безпеки держави; ➤ порушення основ національної безпеки 	<ul style="list-style-type: none"> • Макроекономічна; • фінансова; • зовнішньоекономічна
За сферами, де статистичний облік ускладнений	<ul style="list-style-type: none"> ➤ тінізація науки і науково-дослідної сфери; ➤ значне приховування діяльності у секторі інформаційно-консультаційних послуг; ➤ викривлення даних щодо ресурсо- та енергоефективності 	<ul style="list-style-type: none"> • Науково-технологічна; • соціальна; • енергетична

Головним висновком з поданої інформації є те, що на посттрансформаційному етапі розвитку національного господарства тінізація проникає у всі без виключення види економічної діяльності, сектори економіки, сфери суспільного життя та життєдіяльності суспільства, рівні управлінських та економічних відносин, компоненти внутрішньої структури безпеки держави, а, відтак, чинить суттєві загрози інтересам усіх суб'єктів відносин та безпеці національної економіки.

Саме тому при реалізації державної політики системної детінізації національного господарства та при розробці стратегічних програмних документів у цій сфері потрібно враховувати джерела виникнення і напрями впливу загроз від тінізації на параметри економічної безпеки держави як соціально-економічної системи. Мету та операційні цілі державної політики потрібно узгоджувати із пріоритетами і засобами забезпечення безпеки і соціально-економічного та суспільного розвитку, національної безпеки та сталого

функціонування держави.

При цьому не менш важливо враховувати вже напрацьований міжнародний досвід управління політикою детінізації економіки з використанням арсеналу інституційних, економічних та організаційних засобів, урахуванням існуючих негативних особливостей середовища, на жаль, сприятливого для тінізаційних тенденцій, що утворилося в посткризовий та посттрансформаційний період розвитку національного господарства.

Кривицька О. Р., к.е.н, доц.,
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту,
Національний університет “Острозька академія”

ЧЛЕНСТВО УКРАЇНИ В IAIS - ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

Міжнародна асоціація страхового нагляду (IAIS) була створена в 1994 році. До її складу входять органи нагляду за страховою діяльністю більше ніж 180 країн, а також 60 спостерігачів, зокрема: страхові та перестрахові компанії, професійні асоціації, міжнародні фінансові інститути. Перевагами членства України в IAIS є: можливість протидіяти схемам виведення капіталу, заробленого в тіньовій економіці, за межі України; доступ до баз даних IAIS з інформацією про законодавство 130 країн у сфері страхування і особливості нагляду за резидентами і нерезидентами, філіями, перестраховальними компаніями цих країн; можливість співробітництва з іншими регуляторами ринку та спільно працювати над проектами нових стандартів, а також навчати спеціалістів за міжнародними методиками; виведення України з чорного списку FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering – Група розробки фінансових заходів з відмивання грошей).

Україна членом IAIS стала в жовтні 2003 р. Кабінет Міністрів України надав дозвіл Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг) представляти вітчизняні інтереси в цій організації. Проте членство в IAIS є платним, а тому наданий дозвіл супроводжувався умовою, що кошти на сплату членських внесків будуть знайдені із позабюджетних джерел. Перший внесок в розмірі \$5 тис. заплатила Ліга страхових організацій України (ЛСОУ), яка погоджувалась плати такі внески кожного року. ЛСОУ